

RESSENYA A COMPANYY, XIMO, *BRAMANTE, MITO Y REALIDAD*, CAEM/MILENIO, LLEIDA, 2012, 145 pp., 109 il., ISBN: 978-84-97434-79-9

REVIEW TO RESSENYA A COMPANYY, XIMO, *BRAMANTE, MITO Y REALIDAD*, CAEM/MILENIO, LLEIDA, 2012, 145 pp., 109 il., ISBN: 978-84-97434-79-9

ALBERT FERRER ORTS
albert.ferrer-orts@uv.es

Universidad de Playa Ancha de Ciencias de la Educación

Val a dir que la gènesi de l'estudi *Bramante. Mito y realidad* es troba en la investigació que quallà fa uns anys en l'extraordinària *Alexandre VI i Roma. Les empreses artístiques de Roderic de Borja a Itàlia* (València, 2002), generadora igualment d'altres estudis com els dedicats a Paolo da San Leocadio i Francesco Pagano en el context de la pintura renaixentista espanyola, o de les Espanyes fent honor al títol del seminari en què l'obra de referència es va presentar al Museu de Belles Arts de València. En aquell llibre tan ben editat i de consulta obligada per qui vullga conèixer de primera mà el llegat borgià a Itàlia i, particularment, a la ciutat eterna ja s'intuïa el que ara és una felicitat realitat.

No cap dubte que l'univers Borja, exemplarment engegat pel Pare Miquel Batllori, ha trobat en el seu deixeble de la Safor un digne continuador que, després de mitja vida dedicada a tan excelsa nissaga, va donant els seus fruits madurs en la matèria en què és pèrit indiscutible.

En aquesta obra sobre un arquitecte universalment reconegut com ho és Bramante, el doctor Company posa el dit en la nafra, que en diríem. Lluny de complaences, furga en el mite en busca de la realitat i ho fa per mitjà d'una mena d'assaig crític que no pretén tancar el tema, sinó més bé centrar-lo fugint dels manllevats tòpics arrossegats des de temps pretèrits i fonamentats per Vasari.

L'obra, és per tant una invitació a la reflexió a la llum dels nous coneixements que es tenen de l'empremta del llombard i, particularment, del paper que jugà la colònia espanyola a Roma en la seua promoció.

Centrant-me doncs en el llibre, cal dir que la dedicatòria ja mostra una declaració d'intencions de l'autor en dedicar-lo, fidel a eixe tarannà obert i porós que el singularitza –com s'ha dit-, als seus estudiants i deixebles.

D'aquesta forma, en l'introit, el professor Company traça de forma resumida les línies mestres de la seua dissertació, és a dir, els principals trets biogràfics de Donato di Pascuccio d'Antonio, més conegut com a Bramante, la seua condició de mite del Renaixement i, literalment, «[sus]... *grandes aciertos creativos... [e] imperdonables... errores constructivos*» (p. 9), així com la seua projecció a l'ombra silenciada dels Borja (pp. 5-9).

En el preàmbul (pp. 11-14), l'historiador de l'art incideix en la mitificació que l'envolta com a «*rifondatore dell'architettura*», segons Vasari, amplificada per Rafael en retratar-lo en la *Stanza della Segnatura* vaticana, i en els principals punts de la seua aportació analítica: el seu plasticisme arquitectònic, la seua complaença amb allò medieval, la seua vessant destructiva front a l'Antiguitat, les seues deficiències i errades constructives i les obres al servei de la colònia espanyola a Roma.

Per a, tot seguit (pp. 15-24), centrar la seua atenció en els orígens de l'arquitecte com a pintor, particularment en l'extraordinària arquitectura fingida («*illusionismo prospettico*», segons afortunada expressió de Burchi) magistralment desenrotllada en la capçalera plana de l'església milanesa de Santa Maria presso San Satiro, al voltant de 1483. Al capdavant, el fil d'Ariadna (segons Argan, la seua «*vocazione pittorica*») que guiarà endavant els passos de Bramante, en especial a Roma i les seues rodalies i edificis tan emblemàtics com el claustre de Santa Maria della Pace (entre 1500-1504), el castell de Civitavecchia (al voltant de la primera dècada del s. XVI) o el cortile del Belvedere (en 1505).

Tot i això, abans de la seua celebrada peripècia romana, posada seriosament en qüestió des del segon terç de la passada centúria per Argan, Förster, Bruschi, Borsi, Frommel o Company en considerar que Bramante no fou el «*rifondatore*» de l'arquitectura clàssica, l'artífex de Monte Asdrualdo deixà constància de la seua acceptació del sistema constructiu medieval (en concret de filiació gòtica) en una opinió seua conservada referida al cimbori de la catedral de Milà (1490). Tema que mereix la contundent reprovació de Ximo Company, en referir que «*no debería verse como el cénit immaculado del clasicismo renacentista*» (p. 30), especialment en comparació amb Brunelleschi, Filarete, Alberti o Sangallo el Vell.

Un capítol que ve a complementar eixa desmitificació del protagonista del llibre és el que relata la seua coneguda fama com a devastador («*mastro ruinant*» y «*guastante*») de l'antiguitat romana (pp. 33-38), manifestada en grau superlatiu en l'enderrocament de l'antiga Basílica de Sant Pere des de 1505, i lamentada fins i tot pel propi Rafael pel seu lamentable estil de «*maneggiare il piccone*». El qual té el seu seguit en el capítol que aborda amb detall les llicències i errors constructius («*gramaticales*», en paraules de l'autor) del mític arquitecte (pp. 39-49), manifestades ja en la seua etapa llombarda a les ordres de Ludovico el Moro, per boca dels benedictins de Sant Ambrosi o en la plaça i el castell de Vigevano i, més tard, amplificats en la Basílica de Sant Pere o el cortile del Belvedere, els quals foren advertits per Miquel Àngel, Condivi i Serlio.

La conclusió a què arriba el professor Company és que a Bramante «poco le importaba el resultado final, tectónico y estructural, de sus construcciones» (p. 47), ja que els valors de la seua arquitectura es reduïen «a la *invención*, a la *idea*» (p. 49), circumstàncies que el converteixen en definitiva en «*un mal arquitecto*» (p. 49).

Dita la qual cosa, l'autor s'ocupa en els tres capítols següents (pp. 51-56) a la importància que tingué la poderosa i influent colònia espanyola (encapçalada per la nissaga Borja i, particularment, Alexandre VI, o els prelats Pedro de Aranda i Bernardino López de Carvajal) i floespanyola (de què formaven part Ascanio Sforza, Raffaele Riario o Oliverio Caraffa) en la promoció de Bramante i altres artistes llombards quan fugiren del ducat de Milà per la invasió francesa en les acaballes del s. XV, molt evident entre 1500 i 1505 en què l'arquitecte assoleix el títol de superintendent de les construccions pontificies.

A partir del capítol 9é (pp. 57-67), el professor Company s'hi endinsa en l'etapa romana de Bramante com a «*sottoarchitetto*» y «*pittore*» i de les diverses obres de què es té constància i, en el seu cas, encara es conserven com les Fonts de la plaça de Santa Maria in Trastevere (1499) i la situada en la plaça de Sant Pere (ca. 1501-1503), o el desaparegut fresc de la Basílica de San Giovanni in Laterano (ca. 1500). Així com en l'ascens del «*architetto*» llombard en la colònia espanyola a la ciutat eterna (pp. 69-83), en competència amb un nodrit i selecte nombre d'arquitectes, escultors o pintors com els Da Sangallo, Torrigiano, Bregno, Antoniazio Romano, Il Pinturicchio... Ocupant-se, tot seguit, de la seua petja en el claustre de Santa Maria della Pace, les esglésies de San Giacomo degli Spagnoli i de Santa Maria dell'Anima.

A contiunció, el doctor Company incideix en una fita clau de l'arquitectura universal: el *tempietto* de San Pietro in Montorio (pp. 85-92), edificat entre 1500 i 1503 mercè al mecenatge dels Reis Catòlics, del cardenal Bernardino de Carvajal, els Enríquez i Alexandre VI. Incidint, també, en el capítol 12é (pp. 93-112) en la vessant d'urbanista («*virtuosistico progettista*», segons Frommel), de Bramante en l'entorn espanyol a través de la Llotja de les Bendicions de l'antiga Basílica Vaticana (ca. 1499-1503), de la Via Alexandrina (1499) i del Castel Sant'Angelo (1500-1503). Per a acabar amb la discutida i complexa cronologia del cor del temple de Santa Maria del Popolo, lloc de soterrament de dos dels seus fills predilectes, i ducs de Gandia, Pere Lluís i Joan de Borja (pp. 113-124).

Acaba l'autor la seua dissertació amb una conclusió (pp. 125-127) que recull les seues reflexions al voltant del rol de Bramante i de la importància de la comitència espanyola en la seua projecció romana, particularment del segon papa Borja, i amb un ric apèndix documental farcit d'informacions de l'Arxiu Secret Vaticà (pp. 129-138), de la bibliografia que ha consultat (pp. 139-144) i de l'índex del llibre (p. 145).

En resum, un estudi molt amé, acompanyat d'il·lustracions profusament explicades, que actualitza el mite de Bramante i, alhora, posa en relleu la realitat de la seua activitat pictòrica, arquitectònica i urbanista al voltant de la influent colònia espanyola. Una nova perspectiva fins ara passada per alt o silenciada per la historiografia.